

tukem a v případě nepituitární produkce působí jako cytokin. U prolaktinu byly v letošním roce mimo jeho primárních funkcí spojených s přípravou mammy na laktakci popsány také jeho účinky na β -buňky pankreatu, kde bylo po jeho působení popsáno zvýšení počtu těchto buněk i zvýšení sekrece inzulínu. Dále jsme na námi vyšetřovaném souboru porozovali výraznou (14,93x) a statisticky signifikantní ($P=0,008$) downregulaci jeho genové exprese ve visc. tuku u žen s GDM-I. Tyto lokální změny exprese ve viscerální tukové tkáni ovšem nekorelovaly s celkovými koncentracemi prolaktinu v mateřském organizmu, což podporuje spíše domněnku o jeho parakrinním působení v případě periferní produkce. Přímé účinky PRL na zralé adipocyty nebyly dosud uspokojivě popsány.

LDLR je receptor pro LDL partikule (OMIM 606945). Exprese LDLR byla v námi vyšetřovaném souboru proti zdravým těhotným v s.c. tuku signifikantně zvýšena u žen s GDM-I i GDM-D ($P=0,008$, resp. $P=0,003$). Zvýšení LDLR v s.c. tukové tkáni při GDM může být časnou známkou nedostatečného zásobení adipocytů s.c. tukové tkáně glukózou, které je kompenzováno zvýšenou poptávkou adipocytů po lipidech získávaných jejich redistribucí cestou lipoproteinů syntetizovaných v játrech.

6 SOUHRN

Dizertační práce se zabývá studiem možného podílu tukové tkáně na ovlivnění inzulínové senzitivity prostřednictvím svých působků – adipokinů, a to zejména u těhotných žen s klinicky rozvinutým gestačním diabetem mellitem (GDM). Byla tvořena dvěma základními částmi: První se věnovala charakterizaci změn sérových koncentrací jednoho ze základních adipokinů – adiponektinu – v souboru šesti žen během celého fyziologicky probíhajícího menstruačního cyklu. Druhá část byla zaměřena na studium změn genové exprese produktů tukové tkáně u těhotných s GDM oproti zdravým těhotným (14 vs. 13 žen). Sledována byla exprese adipokinů a jejich receptorů (ADIPOQ, ADIPOR1, ADIPOR2, LEP, RETN, TNF α , CFD a PAI1), a dále genů s prokázanou či předpokládanou účastí na etiopatogenezi GDM a DM 2. typu ve vzorcích placenty, subkutánní a viscerální tukové tkáni získaných během operačního porodu. Změny genové exprese byly hodnoceny dvěma metodami: Na vybraném podsouboru žen s GDM a kontrol byly charakterizovány rozdílně exprimované geny v placentě, subkutánní a viscerální tukové tkáni pomocí expresních arrays zaměřených na signální dráhu inzulínového receptoru. Vybrané geny s rozdílnou expresí v arrays a některé další dlouhodobě studované regulátory inzulínové senzitivity byly následně analyzovány pomocí qPCR na celém souboru těhotných žen. Výsledky změn v genové expresi byly korelovány s vyšetřenými sérovými koncentracemi sledovaných parametrů (adiponektin, leptin, resistin, inzulín, C-peptid, glukóza, glykovaný hemoglobin, IGF1, IGFBP1, TAG, prolaktin, estradiol) z periferní žilní maternální a pupečnickové krve odebraných při porodu.

V naší práci jsme charakterizovali změny adiponektinemie v průběhu menstruačního cyklu u zdravých žen. Ukázali jsme, že přes podstatné individuální kolísání koncentrací ADIPOQ v séru nejsou tyto rozdíly ovlivněny změnami v koncentracích pohlavních hormonů během fyziologicky probíhajícího menstruačního cyklu.

Na základě vyšetření 112 genů v iniciálním souboru pomocí expresních arrays bylo identifikováno 26 genů s rozdílnou expresí alespoň v jedné tkáni. Kromě genů zapojených zejména v signálně transdukční cestě postreceptorové aktivace inzulínového receptoru (Ras-Raf a MAP-kináz), byly geny se signifikantně změněnou expresí zahrnuty do kvantifikace exprese pomocí qPCR na celém souboru studovaných osob. Kvantifikace genové exprese u 27 studovaných genů (za použití 3 house-keeping genů) metodou qPCR prokázala statisticky signifikantní změny u 17 z nich (Tab.1).

Tabulka 1. Přehled statisticky významných změn ($P < 0,05$) genové exprese sledovaných genů ve skupinách těhotných s gestačním diabetem mellitem kompenzovaným inzulínem (GDM-I) nebo pouze dietou (GDM-D) proti zdravým těhotným kontrolám v době porodu v subkutánní (s.c.) a viscerální (visc.) tukové tkáni a v placentě. + zvýšení exprese $< 2x$; +++ zvýšení exprese $> 2x$; - snížení exprese $< 2x$; --- snížení exprese $> 2x$ proti kontrolám

gen (mRNA)	s.c. tuková tkáň		visc. tuková tkáň		placenta	
	GDM-I	GDM-D	GDM-I	GDM-D	GDM-I	GDM-D
Adiponektinový receptor 2 (ADIPOR2)				+		
Leptin (LEP)			+++			
Lidský placentární laktogen (CSH1)						---
Prolaktin (PRL)			---			
Adipsin (CFD)						+++
Il-6	+++			---		
Il-8	+++					
CD68		---				
Inzulín-receptor substrát 2 (IRS2)	-		-			
Inzulináza (IDE)		+++		+++		-
Hormon-senzitivní lipáza (LIPE)		---				
LDL receptor (LDLR)	+++	+++				
Estrogenní receptor 1 (ESR1)	-					
Estrogenní receptor 2 (ESR2)	-	+				
Inhibitor aktivátoru plasminogenu (PAI1)	+					
IGF vazebný protein 1 (IGFBP1)			---			
Inducibilní NO syntáza (NOS2A)			+++			

Z hodnocených sérových koncentrací byly u všech těhotných proti netěhotným ženám signifikantně zvýšené sérové koncentrace inzulínu, triacylglycerolů, prolaktinu a estradiolu a signifikantně nižší sérové koncentrace adiponektinu.

V těhotenství se v závislosti na přítomnosti GDM signifikantně lišily proti zdravým těhotným sérové koncentrace leptinu, resistinu a glukózy a % glykovaného hemoglobinu.

Geny uvedené v tabulce 1, v jejichž expresi byly nalezeny signifikantní rozdíly mezi pacientkami s GDM a zdravými těhotnými zahrnují ve většině případů geny, které byly až dosud v souvislosti s inzulínovou rezistencí diskutovány poměrně ojediněle a pro zhodnocení významnosti jejich funkce v etiopatogenezi diabetu mellitu, resp. GDM jako modelové situace časné fáze rozvoje inzulínové rezistence, je nutný další výzkum.

Získané výsledky naznačují, že v rozvoji GDM má viscerální a subkutánní tuková tkáň odlišnou úlohu. Změny provázející GDM se projevují i na odlišném expresním vzorci buněk syncytiotrofoblastu. Třebaže vysvětlení všech zaznamenaných změn není možné shrnout do jednoznačných stanovisek formulujících jejich podíl na vzniku a rozvoji GDM, domníváme se, že výsledky této poměrně unikátní studie přinášejí zajímavý pohled na změny doprovázející rozvoj GDM a jeho vztahu k jak k obezitě tak DM 2. typu a budou stimulem pro další výzkum nejen naší pracovní skupiny.